

RİSALE-i NUR, NASIL BİR TEFSİRDİR?

Tefsir, Kur'an-ı Kerim'in lafızlarından kastedilen manaları beşer takati ölçüsünde açıklamak demektir. Kur'an'ın en yetkili müfessiri, Hz. Peygamber'dir (s.a.v.).

“Sana da ey Resulüm, bu Zikri indirdik ki kendilerine indirileni insanlara açıklayasın” (Nahl, 16/44)

ayeti bunu açıkça belirtir.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Kur'an hakkında üç mühim görevi vardı. Bunların birincisi tebliğ, ikincisi tebyin yani açıklama, üçüncüsü ise tatbiktir. Hz. Peygamber Kur'an'daki mücmelleri açıklamış, müşkülleri gidermiş, çok genel olan hükümleri sınırlandırmış (*umumu tahsis etmiş*), sorular üzerine cevap sadedinde bazen vahiy gelmiş, bazen kendisi açıklama yapmış, ondaki hükümlerin nasıl tatbik edileceğini göstermiştir.

Ashab-ı Kiram, Kur'an'ın muayyen ayetlerinin açıklanmasına ihtiyaç duyar, Hz. Peygamber Efendimiz'in açıklamalarıyla maksatlarına erişirlerdi. İlerleyen asırlarda Müslümanların açıklanmasına ihtiyaç duydukları ayetlerin sayıları arttı. 2. ve 3. asırda yazılmış tefsirlere bakarsak, sure ve sure içinde ayet sırası gözetildiğini, fakat ayetlerin ekserisi hakkında herhangi bir açıklama veya rivayet yerleştirilmediğini görürüz. Ancak Hicri 3. asrın sonlarında bütün ayetlerin tefsir edilmeye başlandığına şahit oluyoruz.

Bu alanda elimizde olan ilk tefsir eseri Taberî'nin (ö. 310/923) tefsiridir. Bu tarz devam ederken bazı tefsirciler, muayyen konular hakkında tefsir yapmayı faydalı bulmuşlardır. Zira aslında her müfessirin 6666 ayeti yeniden tefsir etmesine ihtiyaç da yoktur. Müfessir, kendi zamanının ihtiyaçlarını gidermeye öncelik vermeli, kendi zamanının ihtiyaçlarına ihtimam göstermelidir. Bu konudaki ayetleri özellikle ve ayrıntılı olarak açıklamalıdır. Bunun dışında kalan pek geniş alanı, başka müfessirlerin eserlerine havale etmelidir.

Risale-i Nur, Manevi Bir Tefsirdir

Dinî ilimlerin öğretimının zayıfladığı, insanların himmetlerinin ve dinî ilimlere ayırabildikleri zamanın azaldığı bir dönemde, işe en sağlam yerinden başlamak gerekiyordu. İşte Üstad Bediüzzaman'ın tefsiri, dinin temeli olan; Allah Teala'nın varlığı, birliği, sıfatları, melekler, kitaplar, nübüvvet, vahiy, ahiret hayatı gibi

meselerde, güçlü açıklamalar yapmıştır. Bunları yaparken, diğer tefsirlerdeki gibi farklı kıraat vecihleri, esbab-ı nüzul, i'rab, lügat vb. yönlerini açıklamamıştır. Bu konular önemsiz olduğundan değil, bu hususta ayrıntılı açıklamaların bulunduğu geniş tefsirlere havale ettiğinden ötürü böyle yapmıştır.

Kur'an'ın tefsirini, başlıca ikiye ayırma görüşü İmam Gazali, İbn-i Kayyim ve Muhammed Abduh gibi zatlar tarafından da vurgulanmıştır. İşte Risale-i Nur, **“manevî tefsir”** kabilindedir. Manevî tefsir bazılarının zannettiği üzere, **“işarî tefsir”** demek olmayıp, lafızdan çok, manayı esas alan, manaları anlatmaya yönelik tefsir tarzıdır.

Üstad Bediüzzaman **“Risale-i Nur, Kur'an'ın çok kuvvetli hakiki bir tefsiridir.”** der, bazı kimseler bunun ne manaya geldiğini bilmediklerinden, Üstad, şöyle bir açıklama yapma ihtiyacı hisseder:

“Tefsir iki kısımdır: Birisi, malum tefsirlerdir ki Kur'an'ın ibaresini, kelime ve cümlelerinin manalarını beyan, izah ve ispat ederler. İkinci kısım tefsir ise, Kur'an'ın imanî hakikatlerini kuvvetli hüccetlerle beyan, ispat ve izah ederler. Bu kısmın pek çok ehemmiyeti var. Zahir malum tefsirler, bu kısmı bazen mücmel (çok kısa) bir tarzda derc ediyorlar. Fakat Risale-i Nur, doğrudan doğruya bu ikinci kısmı esas tutmuş, emsalsiz bir tarzda muannit feylesofları susturan bir manevî tefsirdir.” ([Şualar, On Dördüncü Şua](#))

Bir misal verelim: Besmele-i Şerife'yi tefsir eden mutad tefsirler **“isim”** kelimesinin manaları, etimolojisi, **“ba”** edatının işlevleri, Besmele'nin sure başlarındaki hükmü, Fatıha'nın başındaki besmeleyi namazlarda okumanın hükmü, Rahman ve Rahim isimlerinin anlamları gibi konularda bilgi verirler. Bu bilgiler, bir evin binası durumundadır. Fakat o binadan tam yararlanabilmek için evde bulunması gereken eşya ve yiyecek gerekir ki bunlar da manevî tefsir mesabesinde.

Risale-i Nur, Sözler kitabının Birinci Söz'ü ve makam münasebetiyle onun peşine konulan bir parçada, Besmele'nin insana gerçek kimliğini verdiğini, onu dünyada Yüce Yaratıcı'nın bir müfettişi makamına yükselttiğini, bu manevî kablo ile insanı sonsuz kudret sahibine bağlayarak ona muazzam bir enerji kaynağı ve şahsî gücünden binlerce defa fazla bir güç kazandırdığını, kainatı şenlendiren ve bütün yaratıkları insana amade kılan sırrın **“rahmet”** olduğunu; koyun, inek gibi hayvanların da **“Bismillah”** diyerek rahmet feyzinden bir süt çeşmesi hâline geldiğini, bahçelerin **“Bismillah”** diyerek hadsiz sebze ve meyveleri içinde pişirdiğini, kâinatı dolduran o rahmete ulaşmanın yolunun **“Rahmeten lil âlemin”** olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) terbiyesine girmek olduğunu anlatır.

Bu konuda verilebilecek çok sayıda örneklerden biri de Birinci Lem'a'dır. Hz.

Yunus'un (a.s) denizde balık tarafından yutulması zahirî bir hadisedir. Bediüzzaman, bu gerçekten hareket ederek her birimizin ondan daha müşkül durumda olduğumuzu, balığın onu yuttuğu gibi nefs-i emmaremizin de bizi yutup ihtiraslarımıza hapsedtiğini, dalgalı dünya denizinde boğulmamak için, balığı bir denizaltı gemisi gibi bize hizmet ettirecek bir hâle gelmemiz için Hz. Yunus gibi tam bir teslimiyetle Yüce Rabb'imize sığınmamız gerektiğini güzelce anlatarak bu kıssayı nasıl okumamız lazım geldiğini bildirir. Bu tarz tefsire duyulan ihtiyacın daha fazla olduğu, ayrıca geniş kitlelerin bunu daha kolayca anladıklarını söylemeye hacet yoktur.

Risale-i Nur, Kur'an'dan Mülhem midir?

Risale-i Nur Külliyyatı'nın müellifi, eserini yazarken yanında Kur'an-ı Hakîm'den başka kaynak bulunmuyordu. Bazen bir konudaki ayetleri derinden derine tefekkür eder, onları tekrar tekrar okur, her tekrarında yeni yeni feyizler alır, sonra Kur'an'dan mülhem olarak (*ilham alarak*) sür'atli bir şekilde o konuyu açıklar, yanındaki talebelerine yazdırırdı. Bu eserleri şahsının malı olarak düşünmediğinden, fazileti Kur'an'a râci olup Kur'an hakikatlerine hizmet ettiğinden, bunların ehemmiyetini belirtir, insanların bu eserleri dikkatli bir şekilde okumalarını tavsiye ederdi. O, bu konuda şöyle diyor:

“Manevi bir elektrik olan Risale-i Nur dahi, ne Şark'ın malumatından ve ne de Garp'ın felsefe ve fününundan iktibas edilmiş bir nur değildir. Daha doğrusu, semavi olan Kur'an'ın Şark ve Garp'ın fevkindeki yüksek mertebesinden iktibas edilmiştir.” ([Şualar, Birinci Şua](#))

Üstad'a göre Risale-i Nur'un Kur'an'dan mülhem olduğunun şu gibi delilleri vardır: Üstün ikna kabiliyeti, farklı seviyedeki insanlara hitap edip herkesin kendi durumuna göre yararlanmasını sağlaması, muhtevasının zenginliği, müellif âdeta bir yerden okuyormuşçasına süratle söylemesi, söylediğinin yanındaki talebeler tarafından hızla yazıya geçirilmesi, Külliyyat'ın müellifinin havsalasının çok ötesinde bir genişliğe sahip olması.

Risale-i Nur, getirdiği misaller ve diğer bazı özellikleriyle derin hakikatleri sade insanlara bile anlatır. Hâlbuki o gerçekleri, büyük âlimler bile **“anlaşılmaz ve anlatılamaz”** deyip, değil geniş kitleye, yüksek seviyedeki insanlara bile anlatamazken, Risale-i Nur etkili ve duygulu bir şekilde anlatır. Demek, Risale-i Nur'daki (sühulet-i beyan) kolay anlatım, şüphe yok ki ilahî inayet eseridir ve onun müellifinin hüneri olamaz. (Mektubat, s. 348)

Şunu unutmayalım ki Kur'an-ı Hakîm, Allah Teala'nın bal arısına ve sair hayvanlara

bile ilham ettiğini, Allah'ın kelimelerinin tükenmek bilmediğini bildirir. Kendisini Kur'an'a veren bir müminin, onun **"tükenmek bilmeyen bedî manalarına"** mülhem olmasında yadırganacak bir taraf bulunamaz. Sıradan insanların bile, iradeleriyle olmayan bazı durumlar hakkında **"kalbime doğdu", "içime doğdu"** tabirlerini kullandıklarını çokça görürüz.

Risale-i Nur'un, Kur'an Anlayışına Getirdiği Yenilik

Risale-i Nur'un üzerinde durduğu temel konulardan biri Kur'an'ın hakkaniyeti, yani gerçeğin ta kendisi olmasıdır. O, insanlara iyice temellendirilmiş bir Kur'an anlayışı vermeye büyük özen gösterir. **Kur'an'ın klasik tarifi şöyledir:**

"Allah Teala tarafından Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vahyedilmiş, tevatürle nakledilmiş, Mushaflarda yazılmış, tilavetiyle ibadet olunan, mu'ciz kelimullahıdır."

Bu, Kur'an hakkında belirleyici bir çerçeve çizen mükemmel bir tariftir.

Fakat Kur'an'ın işlevlerini ve ondan nasıl yararlanmak gerektiğini göstermek için Bediüzzaman, başka bir tarif daha yapar. Aslında pek teksifi (yoğun) olmakla beraber yine de uzun sayılabilecek bu tarifinden bazı cümleleri (*sadeleştirerek*) verelim:

"Kur'an, bütün âlemlerin Rabbi sıfatıyla Allah'ın kelimasıdır. Kıyamete kadar gelecek bütün insanlara yönelttiği ezeli hutbesidir. Görünen âlemde, görünmeyen gayb âleminin lisanıdır. İslam medeniyetinin güneşi, temeli ve mimarî projesidir. Uhrevi âlemlerin mukaddes haritasıdır. İnsanlığın hakiki hikmeti (felsefesi)... İnsanlığı mutluluğa götüren gerçek mürşididir. İnsana hem hüküm ve hukuk kitabı, hem dua ve ibadet kitabı, hem hikmet kitabı, hem fikir kitabı, hem zikir kitabı, hem insanın bütün manevi ihtiyaçlarına merci olacak çok kitapları içeren kapsamlı bir kitabı mukaddestir." ([Sözler, s. 383](#))

Bir başka eserinde de, hangi yönünden bakılırsa bakılsın, Kur'an'ın bütün insanlığa ebedi ufuklar açan mükemmel bir rehber olduğunu şöyle temellendirir (*sadeleştirerek*):

"Kur'an'ın altı yönü de doğruluğunu gösterir: Üzerine oturduğu zemin, delil sütunları üzerine oturur. Üstünde mucize olduğuna dair parıltılar bulunur. Arkasını semavi vahyin gerçeklerine dayandırır.

Önünde gösterdiği hedef, dünya ve ahiret mutluluğudur. Sağ tarafında akli konuşurup tasdikini alır. Sol tarafında temiz kalplere ve vicdanlara hitap eder, fitratın şahitliğini alır.” ([Şualar, s. 134](#))

Bediüzzaman'ın Tefsirde İzlediği Usul

Üstad Bediüzzaman hemen her bahsi, bir ayet-i kerime ile başlatır. Böylece yazacağı şeylerin, o ayetin feyzinden bazı katreler olduğunu gösterir. Fakat ayetin mealini vermez. Diğer tefsirlerin yaptığı tarzda açıklamalara girişmez. Onları önemsiz gördüğünden değil, öteki tefsirlerde zaten yapıldığından ötürü onlara havale eder. Anlatırken akla hitap eden deliller gösterir, bazen misaller verir, bazen hikâye zikreder. Kur'an'dan başka kaynağa müracaat etmez. Yeri geldiğinde hafızasından ilgili hadis-i şerifler nakleder. Bu, onun hayatının son otuz beş yılını sürgün ve hapislerde geçirmesine verilebilir.

Fakat bunun ötesinde o, İmam-ı Rabbanî'nin (rh.a) **“Tevhid-i kible et!”** tavsiyesini tutmak için böyle yaptığını şöyle anlatıyor:

“Cenab-ı Hakk'ın rahmetiyle kalbime geldi ki bütün tarikatların başı, bütün gezegenlerin güneşi, Kur'an-ı Hakîm'dir. Hakiki tevhid-i kible bunda olur. Ona sarıldım. Nakıs istidadım, elbette layıkıyla o mürşid-i hakikiden en mükemmel şekilde istifade etmese de, yine de Kur'an'ın feyzini, yine onun feyziyle gösterebiliriz. Demek Kur'an'dan gelen o sözler ve o nurlar, yalnız birtakım ilmî meseleler değil, aynı zamanda kalbî, ruhî, hâlî olan imanî meselelerdir. Ve pek kıymetli ilahî irfan hükmündedir.” ([Mektubat, s. 331](#))

İşaratü'l-İ'caz tefsirinde ise farklı bir usul takip etmiştir. Öteki klasik tefsirler gibi sure ve ayet sırasını gözeterek ayetleri açıklamış, ayetler içinde cümlelerin, cümleler içinde kelimelerin tam yerinde olduklarını, Kur'an'ın belagat inceliklerini, üslup özelliklerini göstermekle beraber bilimsel tefsir ile sosyolojik tefsirin mükemmel örneklerini vermiş, Kur'an'ın mucize olduğunu çeşitli yönlerden ortaya koymuştur.

Önsözünde belirttiği gibi, ona göre, fertler ne kadar âlim de olsalar, Kur'an'a mükemmel tefsir yapamazlar. Onun için çeşitli alanlarda uzmanların teşkil edeceği yüksek bir heyetin bu işi yapması sağlanmalıdır. Ancak, zorlayıcı şartlar bu eserini devam ettirmesine mâni olmuş, bir numune olmak üzere bir ciltlik tefsir elimizde kalmıştır. *(Bu konuda güzel bir kitaptan geniş bilgi alınabilir: Dr. Niyazi Beki, Kur'an İlimleri ve Tefsir Açısından Bediüzzaman Said Nursi'nin Eserleri, İstanbul 1999)*

Bediüzzaman, Nasıl Bir Hizmet İfa Etmiştir?

Bediüzzaman Said Nursî, Müslümanların başlıca fikir ve maneviyat merkezleri olan medrese, mektep ve tekkenin işlevleri arasında tam bir irtibat sağlamıştır. Ona göre bunlardan her birinin kendilerine mahsus alanları vardır. Fakat bir koordinasyon ile zaman zaman bir araya gelip müşterek gayeye hizmet etmelidirler. Bunu, üç ayrı odasının ortadaki büyük salona açıldığı bir ev benzetmesi ile ifade eder. Kendisinin de ilk yetişme ortamı olan medresenin zahîrî, sağlam ilim ölçüleri; okulun temsil ettiği modern bilimler ve üçüncü olarak da nefis terbiyesi ve kalbe yönelen maneviyat eğitimi, ona göre vazgeçilmez üç unsur olup ahenk içinde Müslüman toplum içinde yerlerini almaları gerekir.

Fikir öncülüğünü yaptığı birçok müesseseler, okullar, yayın evleri, gazete, radyo, televizyon, kitap, dergi çalışmaları ile onun temennilerinin gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Allah Teala onu garik-i rahmet eylesin, Müslümanları onun böylesi güzel irşatlarını uygulamaya muvaffak buyursun.

Dücanne Cündioğlu:

“Risale-i Nur, kendi suretiyle, kendi hakikatiyle muhterem ve muhteşemdir.”

Kur'an'ı tefsir faaliyetini bir 'ilim' haline getiren, Tefsir'i "**İlm-i Tefsir**" olarak adlandırmamızı mümkün kılan en temel cihet, hiç şüphesiz bu faaliyetin öncelikle 'tedvin' edilmiş olması, yani cihet-i vahdet-i zatiye ve araziyesine istinaden bir mevzuunun, maksadının, mebadi ve mesailinin bulunmasıdır. Günümüz Türkçesiyle söyleyecek olursak, bilgi'nin bilim haline gelmesi için o bilginin tedvin edilip 'müdevven' hâle gelmesi, bir usule, bir yönteme kavuşması gerekir. Nitekim bir İlm-i Usul-i Tefsir mevcut olduğu içindir ki İlm-i Tefsir de mevcuttur.

Ne var ki önce faaliyet meydana gelir, sonra o faaliyet birtakım kaideler vasıtasıyla bir usule kavuşur. Önce faaliyet, sonra kaide ve en nihayet usul. Evet, önce tefsir faaliyeti, tefsir teşebbüsleri meydana gelmiş, muhtelif yorumlar ortaya çıkmış, daha sonra bu faaliyetleri bir kaide, bir usul altına almak zarureti baş göstermiştir.

Tefsir kitaplarının 'dirayet', rivayet tariklerine istinaden ikiye ayrılması ise tamamen itibaridir. Günümüzde geçerli "**tefsir kitapları**"nın tarihine ilişkin "**fırkacı**" şablon, esas itibariyle Ignaz Goldziher'in bir marifeti olup ne yazık ki M.H. Zehebi tarafından meşrulaştırılmış ve yaygınlaştırılmıştır: *Fıkhi Tefsir, Tasavvufi Tefsir, Felsefi Tefsir, vb.*

İmdi, herhangi bir metnin veya metinler mecmuasının bir tefsir eseri olarak sayılıp sayılmaması için, o metinlerde yer alan satırların Kur'an-ı Kerim'e istinad veya temas ya da Kur'an'ı tefsir ediyor olması kâfi değildir. Çünkü İslam âlimlerinin bütün eserleri şu veya bu derecede zaten Kur'an tefekkürünün mahsulüdür, pekala Kur'an

ayetlerinin tesiriyledir. Mesela İmam Gazali'nin 'İhya'sı, Muhyiddin b. Arabi'nin 'Füsus'ul-Hikem'i, Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin 'Mesnevi'si de bu açıdan birer tefsir teşebbüsüdür. Ama gerçekte bu eserlerin hiçbiri **"tefsir kitabı"** değildir. Yani bu eserler Tefsir İlmi açısından tedkik edilebilir, mesela Mesnevi'den, Mesnevi'nin bölümlerinden adeta bir tefsirden istifade edilebilir gibi istifade de edilebilir. Lakin içinde tefsir addedilebilecek pasajların bulunması, Mesnevi'yi 'tefsir kitabı' kılmaz. Tıpkı bazı hadis-i şerifleri de şerh ediyor diye onun bir **"Hadis Şerhi Kitabı"** kabul edilemeyeceği gibi.

Tefsir Usulü itibariyle Kur'an-ı Kerim'in bir **"mantuk"**u, bir de **"mefhum"**u vardır. Bu nokta-i nazardan mesela "Mesnevi-i Şerif, Kur'an'ın mantukundan ziyade mefhumunun tefsiridir" diyebiliriz. Ancak bir eserde, ayetlerin veya hadislerin mefhumuna dair tefsir ve şerh teşebbüslerinin yer alması, o eseri -dikkat ediniz lütfen- **"tefsir veya şerh kitabı"** yapmaz. (Ayetlerin yorumuna 'tefsir', hadislerin yorumuna 'şerh' denilmesinin bile bir hikmeti vardır.)

Bediüzzaman Said Nursi hazretlerinin asar-ı hasene-i muhalledesini **"Resail"** (Risaleler) ism-i şerifiyle şöhretyab olmuştur. Üstadımızın yazdıkları birer risaledir ve **"Risale"** de esasen ism-i has olmayıp ism-i cins'e delalet eder ve pek tabii ki 'Füsus' gibi, 'Mesnevi' gibi, 'Mektubat' gibi 'Risale/Resail' nevi de makbul ve muhterem bir yazım türüdür. (*Sibeveyh'in eserinin adı 'Kitab'dı; İmam Şafii'nin eserinin adıysa 'Risale'. Birer ism-i has yani.*) Bir eserin türü belirlenirken sadece muhtevası değil, yazım tarzı da nazar-ı itibara alınır; alınmalıdır.

Hasılı, benim nazarımda, Resail, Kur'an'ın kısmen mantukunu ve cümleten mefhumunu tefsir eder amma o bir "tefsir kitabı" değildir, olmasına da lüzum ve ihtiyaç yoktur. O kendi suretiyle, kendi hakikatiyle muhterem ve muhteşemdir. Bu makamda, suret maddeden, hakikat mecazdan üstündür. Madde ve mecaza değil, suret ve hakikate itibar ise, hiç şüphe yok ki ilim ve insafın şanındandır. Bir eserin nev'inin şahsına/ferdine münhasır olması, gayet nadiren vaki olur bir keyfiyettir. 'Güneş' bir nev'in adıdır. Birden fazla güneş olması mümkün ve caizdir. Lakin bu imkan ve cevaza rağmen yine de hakikatte bir tek güneş vardır. İşte bu yüzdendir ki güneşimizin nev'i, şahsına münhasırdır.

Güneşi yıldızlar listesinin arasına dahil etmeyi, onu yıldızlardan bir yıldız haline getirmeyi bazıları 'marifet' addedebilirler. Bendeniz edemem.

Prof. Dr. Niyazi Öktem

Risale-i Nurlar'da Allah'ın kainatı bir ayna olarak yaratması anlayışı vardır.

Her şeyden önce ben bir ilahiyatçı değilim ve Risale-i Nur Külliyyatını da derinliğine bilmiyorum. Bilebildiğim kadarıyla Said Nursi'nin İslam ilahiyatına tefsir açısından katkısı olarak Allah'ın kâinatı bir ayna olarak yaratması anlayışı vardır. Bu yaklaşım akılla imanın sentezi olarak da karşımıza gelmektedir.

Allah-u Teala, kendinin aksi, aynası olarak bu evreni yaratarak kendini tanımak istemiştir. İnsana akıl ve irade vererek de bu tür bir var oluşu idrak edebilme olanağını sağlamıştır. İdrak süreci imtihan alanı olarak tezahür eder. Akılı bulandıran öğelerden kurtulabilmek için önce imanla işe başlanmalı, imtihan alanına akıl daha sonra dâhil edilmelidir.

Ayna felsefesi, diğer bir tasavvufi eğilim olan **“Sudur”**felsefesinden farklıdır. Sudur'da fıskıran, kendini ortaya koyan tanrı anlayışı vardır.Oysa **“Ayna”**da yansıma söz konusudur. Sudur mekni, Ayna bir anlamda müteal bir tasavvuf anlayışını yansıtır.

Said Nursi'nin tefsirinde yukarıdaki hususlar vardır. Bu konumuyla Bediüzzaman, XX. yüzyılda Türkiye coğrafyası açısından önemli bir düşünce adamıdır.

(Kaynak: Moral Dergisi, Sayı. 48, Mart 2008)